

Інституційними засобами охорони конституції виступала діяльність державних органів та їх посадових осіб. Зазначимо, що професор не надавав главі держави (Федерально-державному голові) статусу гаранта конституції. Основну увагу вчений приділив конституційним засадам самостійності і незалежності органів державної влади, чіткому визначенню їх повноважень та встановленню меж їх діяльності. Федерально-державному суду відводилося центральне місце в системі захисту конституції, а найвищим гарантом Основного закону визнавався український народ.

Узагальнюючи, варто сказати, що проект професора О. О. Ейхельмана сповнений поваги до конституції як основного закону держави. Віддаючи належне його ідеям щодо охорони конституції, зауважимо про певну проблематичність застосування деяких із них в сучасних умовах. Так, наприклад, складність процедури внесення змін до конституції повинна мати межі розумного задля збереження її динамічності і здатності реагувати на фактичний стан у суспільстві. Проте вартими уваги є погляди вченого щодо механізму призначення та заміщення суддів органу конституційного контролю, який покликаний усунути проблеми бездіяльності чи блокування роботи конституційного суду. Цікавою є його думка про оскарження рішень органу конституційної юстиції. Однак, О. О. Ейхельман був переконаний, що до розв'язання державотворчих питань необхідно підходити з найбільшою обережністю, але й не баритися, і «пам'ятати розумом і душею, що відповідні діячі несуть велику відповідальність перед народом і історією». Тому треба «розвивати громадську відвагу, мужність, політичну мудрість» і не для власної слави, а щоб «не злякатися дати відповідь на питання по совісті і згідно з своїм найкращим розумінням» [3, с. 156].

Отже, наукова концепція охорони конституції, запропонована видатним ученим О. О. Ейхельманом, відрізняється системністю, логічністю, актуальністю й є доцільною для подальшого дослідження та впровадження в процесі реформування чинного законодавства. Деякі його ідеї носять характер новаторських, деякі – є осмисленими та обґрунтованими ідеями його сучасників, але внесок в науку конституційного права вченого є досить вагомим та беззаперечним.

Список використаних джерел:

1. Питання формування та організації діяльності Конституційної Асамблеї: Указ Президента України від 25.01.2012 р. № 31/2012 // Урядовий кур'єр. – 2012 – 1 лют.
2. Турчин Я. Б. Отто Ейхельман: постать на зламі століть. Політологічний дискурс. Монографія / Я. Б. Турчин. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 520 с.
3. Ейхельман О. О. Проект Конституції – основних державних законів Української Народної Республіки / О. О. Ейхельман. // Конституційні акти України. 1917 – 1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціальна думка, 1992. – С. 149 – 219.
4. Мироненко О. М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917–1920 рр. Теоретико-методологічний аналіз. Монографія / О. М. Мироненко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 260 с.

* Міхневич Людмила Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та адміністративного права ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана».

УДК 340

Віктор Мокрушин *

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖСЕЛИЩНОЇ І ВНУТРІШНЬОСЕЛИЩНОЇ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМУ В ПЕРІОД НЕПУ

У статті показано складність міжселищної і внутрішньоселищної землевпорядної діяльності в Криму в період НЕПу та правове регулювання цього процесу. Визначено основні напрямки землевпорядної діяльності в Криму у період НЕПу. Наведені коментарі вчених, які вивчали вказану проблему. Доведено необхідність вивчення досвіду землевпорядної діяльності в Криму в період НЕПу та висвітлення проблемних питань такої діяльності.

Ключові слова: НЕП, аграрні перетворення, реформування аграрного сектору економіки.

Мокрушин В. И. Правовое обеспечение межпоселковых и внутриселковой землеустроительной деятельности в Крыму в период НЭПа.

В статье показано сложность межпоселковых и внутриселковой землеустроительной деятельности в Крыму в период НЭПа и правовое регулирование этого процесса. Определены основные направления землеустроительной деятельности в Крыму в период НЭПа. Приведены комментарии ученых, изучавших указанную проблему. Доказана необходимость изучения опыта землеустроительной деятельности в Крыму в период НЭПа и осведещения проблемных вопросов такой деятельности.

Ключевые слова: НЭП, аграрные преобразования, реформирование аграрного сектора экономики.

Mokrushyn V. I. Legal Regulation of the Inter- and Intra-settlement Landuse Activities in Crimea During

the NEP Period.

The article shows the complexity of the inter- and intrasettlement landuse activities in Crimea during the NEP period as well as regulation of this process. The main areas of landuse activities in Crimea during the NEP period have been identified. There were analysed the scholars comments with regard to the specified problem. It was proved the necessity of studying the experience of landuse activities in Crimea during the NEP period.

Keywords: NEP, agricultural transformation, agricultural reform.

Реформування земельних відносин на сучасному етапі проводиться вже тривалий час, проте питання визначення меж населених пунктів остаточно не вирішено. Зміна суспільних етапів завжди спонукає дослідників повертатися до відомих раніше матеріалів з метою формування власної думки про минуле. Дана стаття присвячена проблемам землевпорядної діяльності в Криму в період НЕПу. Метою цієї статті є дослідження правового супроводження землевпорядної діяльності в Криму у період НЕПу.

Остаточне припинення права користування земельними ділянками колишніх власників, які мали назву «нетрудових елементів», у середині 20-х років відбувалася в процесі землевпорядження. Метою землевпорядження було наступне. По-перше, радянська влада спробувала закріпити земельні надані земельні ділянки за новими користувачами; по-друге, остаточно виявити кількісний склад земель півострову, що було пов'язане з Ленінською програмою переселення до Криму осіб іншої національності; по-третє, упорядкування кількісного та соціального складу осіб, які користувалися земельними ділянками, а фактично лишити можливості «нетрудових елементів» права користування земельними ділянками.

У зв'язку з чим радянське законодавство багато уваги приділяло регламентації аграрних перетворень, його організації, змісту, принципам проведення, питанням його фінансування і матеріально-технічного забезпечення.

Головною особливістю процесу землевпорядження на півострові було те, що у період впровадження у Криму радянського земельного законодавства змінилася політика «військового комунізму» до процесу землевпорядження: воно перестало бути обов'язковим. Витрати за проведення землевпорядження було покладено на землекористувачів [1, 39-40]. Упорядкування землекористування на півострові проходило в процесі землевпорядження, що ділилося на міжселищне і внутрішньоселищне.

Міжселищне землевпорядження мало на меті, перш за все, розмежування та закріплення землекористування населених пунктів, та великих землекористувачів: товариств, об'єднань, радгоспів, інших колективів. Вказана робота була вкрай необхідна для з'ясування кількісного та якісного складу земель півострову у межах програми переселення до Криму осіб інших національностей. Дослідники цього питання неодноразово звертали увагу на те, що зусилля при проведенні землевпорядження у Криму були зосереджені саме на міжселищному землевпорядженні, а не на внутрішньоселищному.

При проведенні міжселищного землевпорядження виконавці використовували «Положення про соціалістичне землевпорядження і про заходи переходу до соціалістичного землеробства». Вказане Положення передбачало рівний розподіл землі між населеними пунктами. Проте такий принцип не був прийнятний в умовах Криму.

22 травня 1922 року ЦВК РРФСР був прийнятий «Закон про трудове землекористування», який закріпив за населеними пунктами та територіальними одиницями в постійне користування відповідну кількість землі, яка була у них у фактичному використанні [2, 143]. Аналогічна норма була викладена у статті 141 Земельного кодексу РРФСР.

Оскільки на земельні ділянки у процесі землевпорядження претендували мешканці різних територіальних одиниць, положення статті 143 Земельного кодексу, яка давала можливість землевпорядним органам у випадку відсутності конфліктів у земельних відносинах між територіальними одиницями замість міжселищного землевпорядження проводити фактичне закріплення такого землекористування шляхом реєстрації існуючого користування землею, не була реалізована у повному обсязі на території Криму [3, 24].

Специфіка півострову змусила діючу владу прийняти окремі законодавчі акти, які були направлені на врегулювання правовідносин саме у Криму. Так 15 грудня 1924 року ВЦВК і РНК РРФСР прийняли Постанову «Про порядок наділення землею в Криму». Вказана Постанова головну увагу приділяла міжселищному землевпорядженню, визначала принципи і порядок його реалізації.

При землевпорядженні враховувався багатонаціональний склад кримського села. У процесі землевпорядження вирішувалося питання переселення селян з малоземельних районів, населених переважно татарами, у степові райони півострову. Багатонаціональний склад населення кримського села обтяжував землевпоряджувальну роботу. Кожна національна група вимагала до себе особливого відношення.

У 1921 – 1925 роках головною проблемою в земельних відносинах Криму з'явилося міжселищне землевпорядження, у ході якого визначалися землі міст, сіл, колгоспів, радгоспів, різних установ і організацій, земельних суспільств, національних меншин. Складовою частиною землевпорядних робіт з'явилося переселення великої кількості селянських господарств із малоземельних і густонаселених гірських і передгірних районів у степові райони Криму (в основному кримських татар), а також розселення на його території селянських господарств, що прибули ззовні Кримського півострову. До числа останніх відносилися переважно господарства осіб єврейської національності, що переселялися в Крим за рішенням Політбюро ЦК РКП(б). Переселення в Крим єврейських родин викликало негативну реакцію з боку татарського населення. Його представники у вищих органах влади Криму порушували питання про

припинення переселення євреїв у Крим до закінчення землевпорядження. На протигагу проекту переселення євреїв у кримськотатарських комуністів виникла ідея створення на півночі Криму німецької автономної республіки. Цю ідею підтримували представники партії «Мілли-Фірка». Відповідно до положень першої програми цієї партії територіальні області в Росії повинні створюватися за національною ознакою, причому кожна національна автономія повинна створювати свої національні військові частини. Друга програма цієї партії прямо говорила про Кримську державу і про Кримськотатарський парламент. У результаті протидії двох національних груп, кожна з яких прагнула створити свою національну автономію, замість єврейської республіки в Криму заснували два єврейських райони. У них відповідно до загальних принципів національної політики СРСР всі адміністративні установи, суд, навчальні заклади мали як офіційну мову їдиш, суспільні і просвітні установи утримувалися за державний рахунок.

Станом на 1 червня 1925 року землекористування татарських господарств зросло на 92 %, німецьких – на 47 %, болгарських – на 65 %, інших національних груп – на 16 %. Роботи із внутрішньоселищного землевпорядження значно відставали від міжселищного із причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

В історичній літературі [4] часто обвинувачують керівників КримНКЗему в тім, що вони свідомо проводили міжселищне землевпорядження на шкоду внутрішньоселищному, щоб надати можливість заможним селянам і колишнім поміщикам зберегти незмінним своє землекористування [5].

Ряд законодавчих актів розглянутого періоду серйозно обмежував проведення перерозподілу існуючого селянського землекористування, що сповільнювало проведення внутрішньоселищного землевпорядження. Діяв Декрет 1920 року «Про переділи землі», відповідно до якого повні і часткові переділи селянського землекористування дозволялися лише у випадку явного неправильного розподілу землі при попередніх переділах [6, 170].

Обмежував проведення зрівняльних переділів і Земельний кодекс РРФСР: він не дозволяв здійснювати переділ основних орних земель до закінчення часу, необхідного для трикратного проведення прийнятої в земельному товаристві сівозміни, а внаслідок його відсутності – лише через 9 років після чергового їхнього переділу. При проведенні внутрішньоселищного землевпорядження траплялися конфлікти не тільки соціального, але й національного характеру. Таким чином, неправильне вирішення земельного питання прямо впливало на міжнаціональні відносини на півострові.

Отже, здійснення аграрних перетворень у Криму на початку й у середині 20-х років відбувалося на основі радянського аграрного законодавства, якого дотримувалися представники місцевої влади.

Аграрні перетворення в Криму відбувалися інакше, ніж в інших регіонах РРФСР і України. Найважливіша відмінність укладалася в тім, що існував відступ від впровадження норм «Положення про соціалістичне землевпорядження і про заходи переходу до соціалістичного землеробства», оскільки Крим був окремою республікою в складі РРФСР. Це давало можливість місцевим органам влади затверджувати нормативні акти, спрямовані на регулювання аграрних відносин з урахуванням місцевих особливостей.

Оскільки міжселищне землевпорядження дозволяло виділяти земельні ділянки масивами населеним пунктам, а не конкретним особам, то більшовики фактично зберегли обшчинне землеволодіння і землекористування, однак на цьому етапі історичного розвитку громада вже була підконтрольна та підзвітна органам влади.

Список використаних джерел:

1. IV сессия ВЦИК IX созыва. – М., 1922. – № 1.
2. Сборник документов по земельному законодательству СССР и РСФСР. – 1917 – 1954. – М.: Изд-во АН СССР, 1954.
3. Земельный кодекс РСФСР. – М.: Юридическое издательство наркомюста, 1923.
4. Очерки истории Крымской областной партийной организации. – С.: Таврия, 1981.
5. Очерки по истории Крыма. – Ч. III. – Крым в период социалистического строительства (1921 – 1941). – С.: Крым, 1964.
6. Собрание узаконений РСФСР. – 1920. – № 35.

* Мокрушин Віктор Іванович – старший викладач кафедри менеджменту та права Південної філії Національного Університету біоресурсів та природокористування України «Кримський агротехнологічний університет» (ПФНУБіПУ «КАТУ»), голова Кримського відділення Асоціації Правників України.